

ТЕМА 13 ВПЛИВ БАГАТОНАЦІОНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА НАЦІОНАЛЬНУ ЕКОНОМІКУ

БНП постійно відчують ворожість і негативне ставлення до власної діяльності у всіх країнах перебування. Звичайно, можна у всьому підтримувати міжнародний бізнес багатонаціональних підприємств або відкидати саму ідею закордонного втручання в національну економіку — проте, і в тому, і в іншому випадках необхідне розуміння впливу продаж, виробництва та інших операцій БНП на країни, де відбувається їх діяльність.

Саме тому слід уважно аналізувати найбільш важливі економічні втрати і вигоди країн від діяльності БНП і оцінити їх, звертаючи увагу на розуміння взаємодії фірми з органами державного регулювання, конкурентами в країні походження і перебування та іншими учасниками ринку, які чинять тиск на БНП.

1. Економічні наслідки діяльності БНП

Хоча основним критерієм наслідків діяльності БНП виступає економічний фактор, не слід забувати про роль політичних і соціальних факторів, тобто аналіз повинен охоплювати всі три сторони впливу багатонаціоналів на економіку.

Розглянемо той факт, що БНП, власне, є методом організації економічної діяльності. Якщо країна бажає отримати продукт ззовні, вона може досягти це шляхом торгівлі між урядовими агенціями, приватними підприємствами, або бізнесу в рамках БНП (тобто ПЗІ, внутрішньофірмового експорту).

Дозволяючи діяльність БНП, уряд приймаючої країни оцінює *операційну ефективність (ріст економічного добробуту, викликаний БНП завдяки її конкурентних переваг у порівнянні з національними та малими фірмами)*, якщо БНП має доступ до низькозатратних факторів виробництва, міжнародних каналів розподілу і сучасної технології. З іншого боку, уряд

повинен зважати на *монопольну владу (економічну міць, якою володіє БНП у порівнянні з іншими фірмами та урядами, завдяки розміру, багатонаціональності, інформованості та менеджменту)*, яка дозволяє БНП, використовуючи конкурентні переваги, отримувати надприбутки або знищувати місцевих конкурентів, які не в стані змагатися з високоефективною організацією БНП.

Таким чином, оцінюючи економічний вплив БНП на країну перебування, слід брати до уваги два фундаментальні положення:

- 1) вигоди від операційної діяльності БНП;
- 2) втрати від монопольної влади БНП.

Проблема полягає в тому, щоб спробувати вирішити (за допомогою кількісних чи аналітичних показників) наскільки операційна діяльність БНП на ринку перевищує втрати від використання БНП своєї монопольної влади.

Оскільки БНП впливає на уряди, виробників і споживачів у більш, ніж одній, країні, виникає питання: чію точку зору слід брати до уваги для оцінки діяльності БНП? На перший погляд, в міжнародній діяльності БНП зацікавлені як країна походження, так і перебування, так як вони отримують вигоди. Але розміри статків кожної з них відрізняються. Наприклад, експорт українських автомобілів IVECO-КрАЗ у Францію покращує торговий баланс України з Францією і, одночасно, погіршує торговий баланс Франції. IVECO отримує прибутки і в Україні, і у Франції і, переказуючи частину доходів до материнської фірми в Італію, покращує її платіжний баланс. Вплив БНП на економіку кожної країни різний, а, отже, і політика з боку окремих урядів щодо її діяльності буде відрізнятися.

Країна перебування (host country) розглядає БНП, по-перше, як джерело забезпечення товарами і послугами, які не в змозі виробляти за тих самих затрат (через ефективність БНП); а по-друге, як загрозу національній економіці з боку монопольної влади БНП (ріст цін, переказ інвестицій, знищення місцевих конкурентів).

Країна походження (home country) сприяє розширенню міжнародного бізнесу ТНК (це веде до росту експорту і отриманню додаткових валютних надходжень), проте негативно ставиться до "експорту праці", оскільки міжнародний бізнес БНП зменшує зайнятість в країні.

Розглядаючи конкурентні переваги, можна замітити, що ті з них, які знижують витрати, забезпечують прибутки, які можуть розподілятися між БНП і країною перебування. Наприклад, економія масштабів виробництва (через ПЗІ) веде до зниження затрат на одиницю продукції, що дозволяє збільшити прибуток фірми. Цей прибуток може бути розподілений з країною перебування завдяки нижчим цінам для споживачів і податків.

Подібним чином, відкритість практики менеджменту може бути використана БНП для розвитку місцевої ефективності використання ресурсів. Це досягнення ефективності може бути розділеним з країною перебування в різних формах, включаючи людські ресурси і податки.

З іншого боку, будь-яке використання конкурентних переваг, які дозволяють БНП подолати конкуренцію інших фірм, може привести до знищення місцевих виробників і панування БНП на ринку. Загрозу для уряду країни перебування представляє також здатність БНП переміщати свої ресурси в інші країни, якщо на місці справи йдуть погано.

Вплив БНП на економіку країни походження і перебування важко оцінити без розгляду особливостей їх діяльності на різних ринках (експорт, контрактні угоди, ПЗІ та ін.).

Вплив ПЗІ на економіку приймаючої країни, як було зазначено вище, також неоднозначний, оскільки їх природа викликана різними причинами: по-перше, існують ПЗІ в добувній галузі промисловості з метою доступу до сировини (*добувні ПЗІ*) (нафта, метали, сільське господарство), які ведуть до переважання експорту над імпортом країни перебування; по-друге, ПЗІ запроваджуються для отримання ресурсів (*факторні ПЗІ*), коли місцеве виробництво пов'язане з закордонними продажами — в даному випадку відношення експорту до імпорту також на користь країни перебування; по-

третє, одною з причин ПЗІ (*сервісні ПЗІ*) є обслуговування місцевого ринку — коли імпорт основних складових значно переважає експорт, оскільки продукція призначена для споживання на місцевому ринку.

Тому вплив різних видів ПЗІ багатонаціоналів на платіжний баланс країни перебування протилежний. І хоча перші два з них покращують платіжний баланс країни, частка останніх у загальному обсязі інвестицій найбільша.

2. Оцінка результатів закордонного проекту

Як правило, рамки оцінки інвестиційного проекту визначаються притоком і відтоком фінансових ресурсів в процесі його реалізації, поточною "цінністю" проекту для країни, ув'язаною з "соціальними цінностями". Цей вид соціальної оцінки розглядає лише дохідну частину проекту. Подібним чином і БНП приймає рішення про впровадження даного інвестиційного проекту, виходячи з його прибутковості. Різниця між оцінкою БНП і урядом приймаючої країни якраз і полягає в "соціальній цінності" проекту. Наприклад, фірма розглядає повернення прибутків материнській компанії в якості грошових впливань від реалізації проекту. Уряд же приймаючої країни оцінює цей процес як вилучення капіталу з країни. Подібним чином, податки є відтоком капіталу для фірми, але вливанням в економіку країни. Загальна перевага вливань в економіку розглядається як вигода проекту для країни.

ПЗІ відіграють все більшу роль як у всій системі світового господарства як одна з форм сучасних міжнародних економічних зв'язків, так і в рамках національної економіки, зв'язуючи її з міжнародними ринками.

ПЗІ відіграють центральну роль в стратегії БНП, що самі по собі сьогодні є величезними потужними виробниками, і можуть по своїй могутності порівнюватися з економікою окремих держав.

Різні види ПЗІ як провідної форми діяльності БНП неоднаково діють на національну економіку, їх вплив на макроекономічні показники часто протилежний. Тому уряди приймаючих країн повинні з увагою і застереженням

слідкувати за рухом ПЗІ в країні, регулюючи бажані і небажані потоки іноземного капіталу.

З іншого боку, БНП впливають не лише на становище держави і відповідні дії урядів. Тому дуже важливо враховувати відношення до їх діяльності людей, адже вони — ті суб'єкти економіки, добробут яких безпосередньо залежить від багатонаціоналів. Профспілки, партії, об'єднання споживачів можуть негативно ставитися до урядової політики щодо міжнародного бізнесу (рухи антиглобалістів і зелених, компанія на захист українського виробника тощо).

Отже, можна сказати, що окрім загального ефекту на економіку в цілому, БНП приносить вигоди країні, якщо воно:

- 1) грає за правилами уряду;
- 2) не викликає негативної реакції споживача.